

ولایت محوری رمز پیروزی حزب الله لبنان

حبیب زمانی محبوب
کارشناس ارشد تاریخ اسلام

چکیده

اکنون بیش از بیست سال از تشکیل مقاومت اسلامی حزب الله لبنان سپری می‌شود و جنبش حزب الله امروزه به عنوان یکی از موفق‌ترین نهضت‌های اسلامی در دنیا مطرح است. در تحلیل و بررسی عوامل پیروزی و موفقیت این حزب دیدگاه‌های فراوانی مطرح می‌باشد. از نگاه نگارنده مقاله عوامل معنوی و باورهای دینی خاصه موضوع ولایت محوری نقشی اساسی در این امر داشته است. اعتقاد به ولایت فقیه و التزام قلبی و عملی به آن از اصلی‌ترین ویژگی‌های حزب الله در مقایسه با سایر جنبش‌های اسلامی است که حزب الله با تکیه بر آنها موازنه قدرت را برهم زده و دشمن را در نیل به اهدافش ناکام گذارده است. این مقاله بر آن است که نقش ولایت محوری را در پیروزی مقاومت حزب الله لبنان مورد بررسی قرار دهد. واژگان کلیدی: ولایت، ولایت فقیه، حزب الله، لبنان، سید حسن نصرالله.

مقدمه

یکی از مشهورترین و مهمترین گروه‌های اسلام‌گرا که در جهان اسلام ظهور یافته، جنبش انقلابی حزب الله لبنان است. این جنبش توانسته است از بدو شکل‌گیری تا به امروز توفیقات فراوانی کسب نماید و به نماد عزت و اقتدار ملی لبنان مبدل گردد.^۱ تلاش‌ها و مقاومت تحسین برانگیز نیروهای شهادت طلب این حزب منجر به خروج نیروهای غربی (ناتو) از سواحل بیروت (در سالهای ۱۳۶۱ و ۱۳۶۲)، عقب‌نشینی اسرائیل از بخش اعظم خاک لبنان

(۱۳۷۹/۳/۴)^۲ و لغو پیمان منعقد میان دولت (دست‌نشانده) لبنان با اسرائیل گردید.^۳ مدتی پیش نیز دلیرمردان و شیرزنان این حزب شیعی معجزه‌ای دیگر آفریده و در نبردی نامتقارن که به «جنگ سی و سه روزه»^۴ شهرت یافت، رژیم غاصب صهیونیستی را با تمام توان نظامی‌اش به خاک مذلت نشان‌دادند و پرچم جهاد را به نفع اسلام به اهتزاز در آوردند.^۵

این دستاوردها و پیروزیهای درخشان حزب‌الله توجه تمام دنیا را به خود معطوف ساخته و سبب شده نظریه پردازان و تحلیل‌گران، هریک از زاویه‌ای خاص به بررسی عوامل پیروزی حزب‌الله بپردازند.^۶ تا به این سؤال پاسخ دهند که چگونه حزب‌الله موفق شد کاری را که سایر ارتشهای عرب از انجام آن عاجز ماندند، با پیروزی به انجام رساند و بزرگترین و قابل‌مباهات‌ترین دستاورد تاریخ مناقشات اعراب و صهیونیسم را رقم زند؟ به راستی چه راز و رمزی در مقاومت حزب‌الله نهفته است که آن را در ناکام گذاشتن دشمن ممتاز ساخته و نامش هول و هراس بر دل دشمن انداخته است؟

مفروض مقاله این است که جنبش حزب‌الله بر خلاف بسیاری از سازمانها و گروههای مبارزاتی که در برابر رژیم صهیونیستی دچار واگرایی و فرسایش پتانسیل‌ها شدند، در مقابله و مبارزه خود با دشمن به عوامل معنوی و آرمانهایی والا تکیه داشت و با بهره‌گیری از همانها توانست به این پیروزیهای درخشان نائل آید. حال این که چگونه این عوامل سبب فائق آمدن حزب‌الله بر دشمنان گشته، مبحثی است که این مقاله به آن خواهد پرداخت.

لازم به ذکر است که عمده منابع در خصوص حزب‌الله به زبانهای انگلیسی و فرانسوی است که نویسندگان آنها با نگاهی خاص و متفاوت به تحلیل پیدایش و اقدامات این حزب پرداخته‌اند؛ به طور قطع برخی ایده‌ها و آرمانهای والا (همچون الهام‌پذیری از حماسه عاشورا، مهدویت، ولایت محوری و...) که در پیروزی حزب‌الله نقشی اساسی داشته است، برای این نویسندگان غیر محسوس خواهد بود. سایر منابع عربی و فارسی نیز اغلب جنبه تاریخی‌نگاری و گاه ژورنالیستی دارند. بر این اساس تحقیق و پژوهش بنیادین و اساسی در این خصوص بسیار ضروری به نظر می‌رسد. در این مقاله ابتدا مختصری در باره روند ظهور و شکل‌گیری جنبش حزب‌الله بیان گشته، سپس ولایت محوری و تأثیر آن بر پیروزی این جنبش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

روند ظهور حزب‌الله

پس از شکل‌گیری رژیم صهیونیستی در سال ۱۹۴۸ که منجر به اشغال قسمت قابل توجهی از سرزمین فلسطین گشت، بخشهایی از جنوب لبنان نیز توسط متجاوزان اسرائیلی به اشغال

درآمد و حتی قرارداد متارکه که در سال ۱۹۴۹ بین اسرائیل و لبنان منعقد شد نتوانست به اشغالگری این رژیم پایان بخشد. از این رو در سال‌های بعد نیز حملات و تهاجمات رژیم غاصب صهیونیستی به سرزمین لبنان تداوم یافت تا آنکه در ژوئن سال ۱۹۸۲ این رژیم با تهاجمی گسترده، بخش عظیمی از جنوب لبنان از جمله پایتخت این کشور یعنی بیروت را به محاصره درآورد.

این حمله وسیع تأثیر به‌سزایی در بسیج سیاسی و نظامی جامعه شیعیان لبنان داشت و نخستین جرقه‌های تشکیل مقاومت اسلامی در برابر اشغالگران از همین زمان زده شد. از این رو گروه‌های شیعی که بیشتر در شهر بعلبک مستقر شده بودند، تشکیلات واحدی را ایجاد نموده و بستر لازم را برای تولد جنبش حزب‌الله فراهم آوردند.

پیروزی انقلاب اسلامی ایران به رهبری حضرت امام خمینی (ره) - که به‌گسترش موج بیداری اسلامی و تقویت نهضت‌های رهایی‌بخش در سراسر جهان اسلام کمک کرد - تأثیر تعیین‌کننده‌ای در تأسیس حزب‌الله داشت؛ به‌گونه‌ای که به جرأت می‌توان گفت تأسیس حزب‌الله ناشی از تفکر و ایدئولوژی جهان شمول حضرت امام (ره) بود که در میان شیعیان لبنان به بار نشست.^۷

تلاشها و هدایت‌های امام موسی صدر^۸ و شهید دکتر مصطفی چمران فضای مناسبی را برای فعالیتهای مبارزاتی جوانان شیعی در قالب جنبش امل فراهم آورد. اما با شهادت آنها که رهبران اصلی جنبش بودند، یکپارچگی و وحدت نیروها از بین رفت و زمینه مساعدی برای شکل‌گیری جنبش حزب‌الله مهیا گشت. بر همین اساس در پائیز ۱۹۸۲ کمیته‌ای نه نفره متشکل از روحانیون شیعه، شخصیت‌های وابسته به جنبش امل، حزب‌الدعوة لبنان، کمیته‌های یاری انقلاب اسلامی و بعضی از شخصیت‌های مستقل تشکیل شد. این کمیته مأموریت داشت تا یک تشکیلات سیاسی جدید را براساس «پایندی به ولایت فقیه» و «ببرد با اسرائیل» پی‌ریزی کند.^۹

پس از اتمام کار کمیته نه نفره، «شورای لبنان» متشکل از پنج نفر از اعضای کمیته قبلی به وجود آمد. این شورا تا مدتها به دلیل ملاحظات امنیتی و تشکیلاتی به صورت غیر علنی فعالیت داشت و اسامی اعضای آن نیز به صورت محرمانه باقی ماند. اما به تدریج چهره‌هایی همچون شیخ صبحی طفیلی، سید عباس موسوی، شیخ حسن کورانی، سید حسن نصرالله و حسین موسوی (ابوهاشم) به عنوان رهبران اسلام‌گرا در جنوب لبنان معروف شدند.

پس از آنکه تشکیلات و سازماندهی حزب‌الله و مقاومت (شاخه نظامی آن) استحکام لازم را پیدا کرد، رهبران حزب‌الله به این نتیجه رسیدند که بایستی هویت مقاومت اسلامی را اعلام

نمایند؛ زیرا کتمان این مسئله هر چند جنبش را از ضربه پذیری و نابودی زودرس محفوظ می‌داشت، اما از نظر دستاوردهای سیاسی، حزب را در حاشیه دیگر گروه‌های سیاسی قرار می‌داد. از این رو در ۶ ژانویه ۱۹۸۴، مقاومت اسلامی لبنان با صدور اولین بیانیه نظامی، به شکل مستقل و رسمی اعلام موجودیت کرد. شورا تصمیم گرفت نام ثابتی برای تشکیلات خود انتخاب و بیانیه‌های خود را با آن نام صادر کند؛ لذا نام «حزب‌الله انقلاب اسلامی در لبنان» انتخاب و دفتر سیاسی حزب راه‌اندازی شد و یک نشریه هفتگی به نام «العهد» را منتشر ساخت.^{۱۰}

فعالیت‌های گسترده و فشارهای نظامی حزب‌الله در سالهای ۱۹۸۳ تا ۱۹۸۵، اولین پیروزی را برای مقاومت حزب‌الله به ارمغان آورد و باعث شد رژیم اسرائیل در ۱۴ ژانویه ۱۹۸۵ به سمت باریکه کمر بند ایمنی عقب‌نشینی نماید و اولین شکست رسمی خود را تجربه کند. همزمان با شروع عقب‌نشینی نیروهای اشغالگر صهیونیستی، حزب‌الله در یک گردهمایی رسمی سیاسی در ۱۶ ژانویه ۱۹۸۵ (۱۳۶۳/۱۱/۲۷) با صدور نامه‌ای سرگشاده،^{۱۱} هویت، استراتژی و مواضع و برنامه‌های ایدئولوژیک خود را برای اولین بار اعلام کرد. حزب‌الله با صدور این نامه -که در واقع مانیفست سیاسی حزب‌الله محسوب می‌شود- به فعالیت‌های صرفاً پنهانی خود خاتمه بخشید و به صورت آشکار در صحنه سیاسی نظامی لبنان بروز نمود.

نقش بلامنازع حزب‌الله در رهبری و سازماندهی مقاومت‌های مردمی و پرهیز از بزرگنمایی اختلافات میان احزاب رقیب در مواجهه با اسرائیل، در کنار موفقیت ارزشمند این حزب در عقب راندن رژیم صهیونیستی به کمر بند امنیتی، موجب شد جایگاه حزب‌الله نه تنها در عرصه داخلی ارتقا یابد بلکه کسب مشروعیت بین‌المللی نیز برای این حزب سیر صعودی پیدا کند.

در خلال سالهای ۱۹۸۵ تا ۱۹۹۶ حزب‌الله لبنان توانست با تثبیت قدرت نظامی خویش، در پارلمان نیز نفوذ و حضور یافته و از جنبه سیاسی هم رسمیت پیدا کند. پس از پیروزی حزب‌الله در سال ۱۹۹۶ و تبدیل شدن مقاومت به خواست ملی کلیه طوائف مذهبی لبنان، موفقیت‌های فزاینده دیگری در سطح داخلی و منطقه‌ای نصیب حزب‌الله شد که حاکی از دوران اقتدار کامل این حزب است.

حزب‌الله با دستیابی و بهره‌مندی از رسانه‌هایی همچون تلویزیون «المنار»، رادیو «النور» و هفته‌نامه «العهد» برای بیان دیدگاه‌ها و مواضع خود، یهودیان و شهرک‌های اسرائیلی را هدف قرار داد و با یک برنامه‌ریزی حساب شده روانی، زمینه فرار نیروهای اشغالگر را فراهم کرد.

پیروزی در عرصه‌های سیاسی و انتخاباتی، خدمت‌رسانی در عرصه‌های اجتماعی و همکاری و ایجاد روابط نزدیک با دولت لبنان، موقعیت حزب‌الله را بیش از پیش استحکام بخشید و با عقب‌نشینی نیروهای اسرائیلی در ۲۴ می ۲۰۰۰ (۱۳۷۹/۳/۴) حزب‌الله به بزرگترین پیروزی خویش از بدو تأسیس رسید؛ چراکه با این عقب‌نشینی، اسطوره شکست‌ناپذیری ارتش اسرائیل شکست و حزب‌الله به عنوان آبروی جامعه لبنان و به عنوان سمبل مقاومت در داخل و خارج، به ویژه در سطح کشورهای عربی شناخته شد.

اوج اقتدار حزب‌الله در مقاومت «سی و سه روزه» بود که رزمندگان دلیر حزب‌الله بار دیگر ثابت کردند اندیشه مقاومت مبتنی بر روحیه شجاعت و بصیرت، شکست‌ناپذیر و رهایی‌بخش است. اکنون حزب‌الله جنبشی مشروع تلقی می‌شود که با استفاده از ایدئولوژی پویای خود و با زنده‌نگهداشتن روحیه مقاومت، به عنوان مقدم‌ترین خاکریز جبهه رژیم صهیونیستی و قهرمان آزادسازی خاک لبنان مطرح است.

تجلی عوامل معنوی در جنبش حزب‌الله

بدون تردید هر حرکت بشری اعم از فردی و اجتماعی براساس پایه فکری و یا اعتقادی صورت می‌پذیرد و این اصل در خصوص نهضتها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. عقیده و ایدئولوژی بنیادی‌ترین عنصر پیدایش و استمرار حیات نهضتها به شمار می‌رود و همه گفتارها، فعالیتها، مبارزات، استراتژیها و اهداف، هم‌آهنگ با آن و نشأت یافته از چنین منبعی است. هیچ جنبشی بدون ایدئولوژی نبوده و جنبش حزب‌الله نیز خارج از این مقوله نیست.

در اندیشه حزب‌الله عناصر معنوی و فرهنگی بر عناصر فیزیکی، مکانی و زمانی ترجیح داده شده و باورهای دینی مهم‌ترین استراتژی این جنبش برای مبارزه علیه دشمن است. سیدحسن نصرالله دبیرکل حزب‌الله در مصاحبه‌ای می‌گوید: حزب‌الله یک جنبش نظامی نیست، ما یک جنبش اسلامی و ایمانی هستیم. ماهیت حزب‌الله ماهیتی اسلامی و عقیدتی است.

واقعیت آن است که حزب‌الله در مجموع از نظر عوامل بالفعل مادی به مراتب از دشمن ضعیف‌تر بوده و دشمن از نظر تجهیزات، لوازم و ادوات جنگی برتری محسوس و غیرقابل انکاری دارد؛ اما در جهان بینی اسلامی علل و عوامل معنوی، می‌توانند عوامل مادی را تحت الشعاع قرار دهند^{۱۲} رزمندگان دلیر حزب‌الله لبنان با بهره‌گیری از این عوامل از جمله ولایت محوری در مقابل دشمن می‌ایستند؛ چراکه در نظر ایشان «هر گونه مقابله، مبارزه،

مقاومت و جهاد بدون ولایت و امامت و اطاعت از رهبری میسر نخواهد بود.»^{۱۳}

پیش از آن که به تأثیر ولایت محوری بر پیروزی حزب الله بپردازیم لازم است اشاره ای به مفهوم ولایت مداری و اهمیت آن در نظام سیاسی اسلام و مکتب تشیع داشته باشیم.

ولایت مداری و اهمیت آن

از باورهای دینی که تأثیری شگرف در همه ابعاد زندگی و سلوک مؤمنان می‌نهد، ایمان و اعتقاد به ولایت پیامبر اکرم (ص) و امامان معصوم (ع) و نائبان آنهاست. مسئله ولایت از مهمترین اصول دین اسلام خاصه مکتب تشیع می‌باشد. مقام ولایت در این مکتب جایگاهی محوری و منصبی فوق العاده ارزشمند دارد، چراکه ولایت بالاترین لطف و نعمت خدا به انسانهاست. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «بزرگتر از نعمت ولایت نعمتی نیست، تمام تلاش ائمه برای این بوده است که ولایت را زنده کنند، جامعه اسلامی را احیا کنند تا این نهال را که به نام انسان در این مزرعه و در این باغستان و در این نهالستان غرس شده، با آب گوارا، جانبخش، و حیات آفرین ولایت زنده و سرسبز و بالنده کنند».^{۱۴}

ولایت محوری اساس حکومت اسلامی و نظام اسلامی ناب است چراکه ولایت مبنا و پشتوانه حکومت اسلامی می‌باشد.^{۱۵} اعتقاد به چنین حکومتی (حکومت بر مبنای ولایت) برخاسته از جهان بینی توحیدی است که در آن همه چیز از آن خداست و فقط کسانی حق حکومت دارند که از سوی خداوند متعال منصوب شده باشند؛^{۱۶} یعنی انبیای الهی و ائمه هدی (ع) که مستقیماً به اذن الهی بر مردم ولایت دارند و در زمان غیبت، نائبان امام زمان (عج)، که با شرایطی خاص و به طور غیر مستقیم از سوی خدا به امر ولایت برگزیده می‌شوند و همه نهادها و قوای حکومتی مستقیم یا غیرمستقیم به این محوریت باز می‌گردند.^{۱۷}

در فرهنگ اسلامی ولایت مداری بدین معناست که باید از فرامین خدا، پیامبر، امامان معصوم و در زمان غیبت، از دستورات ولی فقیه اطاعت کرد تا جامعه اسلامی به سمت صلاح مادی و معنوی اش هدایت شود. حضرت آیه الله خامنه‌ای در باب اهمیت ولایت و نقش احیاگران آن در جامعه اسلامی می‌فرماید: «جامعه‌ای که دارای ولایت شد مانند مرده‌ای است که دارای جان شده است. جامعه دارای ولایت جامعه‌ای می‌شود که تمام استعدادهای انسانی را رشد می‌دهد، همه چیزهایی که برای کمال و تعالی انسان خدا به او داده، اینها را بارور می‌کند و در

نهایت نهال انسانی را بالنده می‌سازد».^{۱۸}

حزب الله و التزام به ولایت

بر هیچ کس پوشیده نیست که از مقومات فکری و عملی حزب الله اعتقاد آنان به ولایت فقیه و التزام قلبی و عملی به آن است. آنان به ولی فقیه به عنوان جانشین پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع) و رهبر شرعی خود نگریسته که خطوط کلی فعالیتها را برای آنها ترسیم می کند و امر و نهی او نافذ و حاکم است.^{۱۹} پایبندی حزب الله به ولایت فقیه، فعالیتی در دایره اسلام و اجرای احکام آن و رفتاری در چارچوب دیدگاهها و قواعدی است که ولی فقیه آن را ترسیم می کند.^{۲۰} شیخ نعیم قاسم - جانشین دبیر کل حزب الله - در خصوص اطاعت پذیری از ولی فقیه می گوید: «ارتباط با ولایت، تکلیف و التزامی است که همه مکلفان را در بر می گیرد، حتی اگر مقلد مرجع تقلید دیگری هم باشند.»^{۲۱}

این مسئله اصلی ترین ویژگی حزب الله در مقایسه با گروه های اسلام گرا در جهان می باشد که بر کلیه ارکان تشکیلاتی و همچنین دیدگاه های حزب الله سطره افکنده و از عوامل اصلی تشکیل این حزب به شمار می آید.^{۲۲}

پذیرش کامل نظریه ولایت فقیه و حاکم نمودن آن بر شئون مردمی و سازمانی، مبنا قرار دادن آن در همگرایی ها و واگرایی ها، ملاک دانستن و انطباق باید ها و نبایدهای خود با آن، لحاظ نمودن جایگاه علمای دینی و روحانیون در رفتارهای سازمانی و جهت گیریهای مقاومتی، نمونه هایی از حلقه های وصل حزب الله با مقام ولایت است.

دکتر صفی الدین نماینده و مسئول دفتر جنبش حزب الله در ایران در مصاحبه با نشریه راه مردم چنین اظهار می دارد: «ما معتقدیم از روز آغاز تولد حزب الله، باید مردم را به سمت ارتباط با ولایت فقیه سوق دهیم. جدای از این روش نمی توانیم جامعه را کنترل کنیم. به دلیل اهمیت این موضوع برای تبیین آن خیلی تلاش کردیم و کل سرمایه فکری و ذهنی مان را برای ایجاد یک ارتباط مابین جامعه و جایگاه ولایت فقیه صرف کردیم... اطاعت از ولایت فقیه جزو تکالیف ماست... این پیروزیهای ما همگی حاصل رعایت این اصول و قواعد است.»^{۲۳} ایشان در تحلیل دلایل موفقیت حزب الله می گوید: «ما هر چه داریم از انقلاب اسلامی، امام (ره)، مقام معظم رهبری و ولایت مطلقه فقیه است و هر چه داریم از اطاعت محض از ولایت فقیه است.»^{۲۴} حزب الله لبنان در کتابچه ای که در خصوص تاریخچه و دیدگاههای خود انتشار داده است، چنین بیان می دارد: «در خصوص ولایت امر، ما خود را به ولایت مرجعیت رشیدی پایبند می دانیم. ولایت در ولی فقیه جامع الشرایطی که عدالت، اعلییت، کفایت، آگاهی به مسائل

روز، مدیریت، تقوا و سایر صفات لازم در او تجلی یافته است. این ولایت فقیه و مرجعیت دینی، شایستگی زعامت دینی، سیاسی و رهبری مسلمانان را دارا می‌باشد. این مرجعیت، از راه نامزدی در انتخابات و صندوقهای رأی برگزیده نمی‌شود؛ بلکه از راه قبول صمیمانه مشکلات، امیدها و مبارزات خستگی‌ناپذیر مردم و دفاع از منافع، مفاهیم و ارزشهای اسلامی انتخاب می‌شود. ویژگیها و خصوصیات جغرافیایی، ملی و مصلحتی در این مرجعیت نقشی نداشته است، بلکه یک موضوع شرعی است که در چارچوب شرع مقدس مشخص می‌گردد.^{۲۵} نکته مهم این است که در تعهد حزب الله به ولایت فقیه و التزام به ارشادات و اوامر ولی فقیه، انحصار به یک حوزه جغرافیایی مطرح نیست و محدود به لبنان نمی‌شود.^{۲۶} دکتر صفی‌الدین می‌گوید: «بنده به جرأت می‌توانم بگویم که التزام به فرامین ولایت فقیه حد و مرز نمی‌شناسد... حزب الله همیشه خود را ملتزم به فرامین ولایت فقیه می‌داند.»^{۲۷}

سید ابراهیم الامین (از رهبران تشکیلات حزب الله) نیز در این خصوص چنین بیان می‌دارد: «ما در روند تصمیم‌گیری، صرفاً بر فقیه تکیه داریم. فقیه مرز جغرافیایی نمی‌شناسد؛ بلکه این مشروعیت اسلامی است که فقیه را معرفی می‌کند. به همین شکل، هیچ فاصله‌ای میان مسلمانان لبنان و مسلمانان ایران وجود ندارد. ما در لبنان، خود را جدا از انقلاب اسلامی ایران نمی‌دانیم. به ویژه در مورد بیت‌المقدس از خدا می‌خواهیم که ما را به عنوان بخشی از ارتشی به حساب آورد که امام خمینی تمایل به تشکیل آن، برای آزادسازی بیت‌المقدس دارد. ما از فرامین امام پیروی کرده و به جغرافیا اعتقادی نداریم.»^{۲۸}

بر این اساس مشاهده می‌شود که حزب الله مهمترین ویژگی خود را در پیوند دادن مردم با ولی فقیه می‌داند؛ ولی فقیه‌ای که نباید ضرورتاً لبنانی باشد، زیرا این جغرافیای اسلام است و نه جغرافیای لبنان که مرز و عرصه فعالیت‌های حزب الله را مشخص می‌سازد.

اطاعت پذیری حزب الله از امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (دام ظلّه)

رزمندگان حزب الله لبنان هم به لحاظ سیاسی و هم مذهبی از رهنمودها و فرامین بنیانگذار انقلاب اسلامی خمینی کبیر (ره)، به عنوان ولی فقیه، اطاعت محض داشته و با تکیه بر همین پشتوانه موفق شدند موازنه‌های مرگبار قبلی را بر هم زده و روح مقاومت را در بین مسلمانان عالم احیا نمایند. همان گونه که پیش‌تر اشاره شد جرقه‌های اولیه تأسیس حزب الله ناشی از تفکر و اندیشه‌های جهان شمول حضرت امام (ره) بود که توسط شاگردانش به بار نشست. بر این

اساس می‌توان چنین ابراز داشت حزب‌الله مبانی، اصول و ایدئولوژی خود را از امام (ره) دریافت نمود و این امر بارها و بارها در بیانیه‌های رسمی و سخنرانی‌های مسئولان حزب‌الله ابراز شده است.

در نامه سرگشاده حزب‌الله آمده است: «تعهد خود را نسبت به دستورات رهبری یگانه، حکیمانه و عادلانه، ولی فقیه جامع‌الشرایط که در حال حاضر در شخص امام آیت‌الله العظمی روح‌الله موسوی خمینی (دام‌ظله) تجسم یافته است، اعلام می‌داریم.»^{۲۹}

سیدحسن نصرالله در خصوص تمکین حزب‌الله از رهبری امام خمینی می‌گوید: «از نظر ما، امام خمینی، مرجع دینی، امام و رهبر به تمام معنای کلمه می‌باشد. همان گونه که هر رهبر بزرگ دینی در هر کیشی در جهان این گونه است. اما امام برای ما بیش از این است. ایشان سمبل و نماد انقلاب علیه طاغوت‌ها، مستکبران و نظامهای استبدادی می‌باشد. به طوری که موفق شد روح امید را در جانهای مستضعفان بدمد. ایشان، نظریه اراده ملتها در مقابل اراده مستکبران را احیا کرد. بدین ترتیب، امام برای ما بیش از یک سمبل دینی مطرح است، نه تنها برای ما، بلکه برای همه مستضعفان جهان.»^{۳۰}

پس از ارتحال امام (ره)، حزب‌الله رهبر معظم انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای را به عنوان ولی فقیه خویش شناخته است. پیروی و اطاعت حزب‌الله از مقام معظم رهبری - ولی امر مسلمین - به هیچ کس پوشیده نیست؛^{۳۱} چنانکه رهبر مقاومت حزب‌الله بر دستان ایشان بوسه زده و خود را سرباز ایشان معرفی می‌نماید.^{۳۲}

سیدحسن نصرالله در یک گفتگوی خبری درباره مقام معظم رهبری می‌گوید: «در طول مراحل مقاومت و جهاد خدمت مقام معظم رهبری (دام‌ظله‌الشریف) می‌رسیدیم و ایشان همواره بر این روابط معنوی با خداوند سبحان و توکل به خدا و ارتباط با خدا و انس با قرآن و دعا تأکید می‌کردند... امروز ما وارد مرحله پیروزیها شده‌ایم و ان شاء الله با ایمان و اراده و یقین و وحدت، و وجود رهبری شجاع و حکیم و مورد تأیید خداوند سبحانه و تعالی، ان شاء الله با هیچ شکستی روبه‌رو نخواهیم شد.»^{۳۳}

در گفتگویی که خبرنگار هفته‌نامه تایم با سیدحسن نصرالله داشت، ایشان در جواب به این سؤال که «آیا خط مشی حزب‌الله را آیت‌الله خامنه‌ای، تابستان امسال که به ایران سفر کردید، برایتان تعریف کرد؟» چنین جواب داد: (آیت‌الله) خامنه‌ای ولی فقیه است. او به عنوان ولی فقیه توصیه‌هایی به حزب‌الله می‌کند. این توصیه‌ها نه فقط در ملاقاتهای خصوصی، که در

سخنرانی‌های عمومی هم می‌آید. اینکه رهبری به ملت توصیه‌هایی بکند طبیعی است... این همان نقش رهبری است.»^{۳۴}

سید حسن نصرالله در سخنرانی خود هم در سالروز میلاد حضرت حجت‌بن‌الحسن‌العسکری (عج) پس از تبریک این روز به ملت لبنان می‌فرماید: «...همچنین تبریک می‌گوییم به برپا دارنده پرچم و فرمانده دولتش و زمینه‌ساز بزرگ حکومتش در زمین، کسی که با ارادهٔ پرصلابت و ایمان مهدی گونه‌اش، همهٔ طاغوت‌های جهان را به مبارزه می‌طلبد و در برابر همهٔ طوفانها و زلزله‌ها با عزمی راسخ ایستادگی می‌کند، یعنی حضرت آیت‌الله‌العظمی امام سیدعلی خامنه‌ای (دام‌ظله‌الشریف)».^{۳۵}

نقش محوری روحانیت در جنبش حزب الله

تشکیلات مبتنی بر ولایت فقیه باعث شده است که نقش روحانیت در این جنبش جلوه خاصی یافته و مراجع، علما و روحانیون از اعتبار خاصی میان حزب‌الله بهره‌مند باشند. نقش و جایگاهی که روحانیون در ارکان مختلف حزب‌الله دارا هستند، در هیچ یک از احزاب و سازمانهای لبنانی سابقه ندارد. از ابتدای تأسیس حزب الله تاکنون همواره اکثریت اعضای شورای این حزب را روحانیون تشکیل داده‌اند و ریاست شوراها هم همواره بر عهده یک روحانی بوده است.^{۳۶}

نخستین دبیرکل حزب الله شیخ صبحی طفیلی است که در سال ۱۹۸۹ به عنوان دبیرکل برگزیده شد. در سال ۱۹۹۱ شورای منتخب شهید عباس موسوی (قدس سره) را به عنوان دبیرکل برگزید که ایشان در ۱۶ فوریه ۱۹۹۲ به فیض شهادت نائل آمد و پس از آن در سال ۱۹۹۳ سید حسن نصرالله به جانشینی او به عنوان دبیرکل انتخاب شد و در دوره‌های بعدی هم (تاکنون) دبیرکلی او تجدید شد.^{۳۷} جانشین دبیرکل حزب الله شیخ نعیم قاسم هم که از سال ۱۹۹۱ این منصب را داراست، روحانی می‌باشد.

روحانیون دو نقش مهم برای حزب الله ایفا می‌نمایند: ۱- ارتباط میان ولی فقیه و پیروان حزب؛ ۲- حفاظت و صیانت از ماهیت اسلامی حزب و تشکیلات آن و توجیهات شرعی بر اعمال و مواضع حزب از جمله مقاومت و مبارزه جهادی.

روحانیون حتی برای لحظه‌ای از یادآوری وظیفه و رسالت اعضا و تشویق آنان به جهاد و رویارویی با بیگانگان و کفر جهانی باز نایستادند.^{۳۸} از اقدامات ارزنده روحانیون معرفی نمودن اقدامات جهادی پیروان حزب‌الله، به عنوان عملی مشروع و صحیح در جهت نیل به هدفی

متعالی است. حزب الله همواره نیازمند است که هواداران و شیعیان مؤمن را متقاعد سازد که اعمال و اقداماتی که انجام می دهند اعمالی جهادگرانه است.^{۳۹}

در واقع مبارزه حزب الله می بایست به گونه‌ای باشد که با معیارهای شرعی مطابقت داشته باشد، چنین تطابقی در شرایط عادی وجود دارد اما در بحرانها و شرایط پیچیده و حساس، روحانیت نقش مهمی در این زمینه ایفا می‌کنند. روحانیون با توجیه شرعی اقداماتی که علیه دشمنان انجام می شد، شبهات احتمالی را از ذهن هواداران خود می‌زدایند.^{۴۰} مبحث عملیات شهادت طلبانه و کاربرد روشهای جهادی تنها در صورتی برای پیروان حزب الله پذیرفته است که استدلالهای قوی ایدئولوژیک و عقیدتی قادر به توجیه این اعمال باشند و وجدان فرد عمل کننده را راضی نمایند. روحانیون شیعه با دقت به این مسائل پاسخ داده و آن را برای اعضا تبیین و تفهیم نموده‌اند.^{۴۱}

نتیجه

با مروری اجمالی بر این مقاله چند نتیجه حاصل می‌شود:

- در پیروزی مقاومت حزب الله برخی عوامل دخیل بودند که از دید طراحان نظامی دشمن پنهان بوده و برای آنها قابل محاسبه و پیش‌بینی نبود. این عوامل که ولایت محوری جزئی از آنهاست، به منزله دکترین حزب الله مطرح است. در واقع ولایت محوری به عنوان یک نظریه راهبردی در تمام عرصه های فردی و اجتماعی در نظر گرفته می شود.

- پیوند با مقام ولایت، اطاعت پذیری از ولی فقیه (در مرحله اول حضرت امام خمینی (ره) و در حال حاضر مقام معظم رهبری حضرت آیه الله خامنه‌ای) و تأکید بر نقش محوری روحانیت در جنبش حزب الله لبنان (که همگی از عنصر ولایت سرچشمه می‌گیرند) روح مقاومت را در نهضت حزب الله زنده نگاه داشته و آنها را در مبارزه با مستکبرین تار سیدن به قله پیروزی ثابت قدم و استوار ساخته است.

- بدون شک بررسی و معرفی دقیق نقش ولایت محوری در پیروزی مقاومت حزب الله و اشاعه و پروبال دادن به آن باعث می‌شود تا دنیای اسلام بتواند آگاهانه از مکتب امامت و ولایت بهره برده و در مسیر مبارزه خود با دشمن امیدوار و استوار گردد.

پی‌نوشتها:

۱. روزنامه جمهوری اسلامی، ۲۵/۲/۱۳۸۲.
۲. همان، ۱۳۷۹/۴/۱۹.
۳. مسعود اسداللهی، جنبش حزب‌الله لبنان، گذشته و حال، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۲، ص ۱۶.
۴. در این زمینه ر.ک: هشام آل‌قطیظ، ثلاثه و ثلاثون يوماً أحدثت بُرکاناً فی اسرائیل، دمشق: موسسه البلاغ، ۱۴۲۷ق ۲۰۰۶م.
۵. مبحث پیروزی مجاهدان جان بر کف حزب‌الله بر رژیم صهیونیستی در جنگ سی و سه روزه بسیار مهم است. پیروزی حزب‌الله در این نبرد هیمه و ابهت دروغین اسرائیل را بر هم ریخت و افسانه شکست‌ناپذیری اسرائیل را برملا ساخت. عوامل پیروزی حزب‌الله در این جنگ افتخارآمیز، که نمونه‌ای گرانبها از جنگ نامتقارن به حساب می‌آید، بایستی به طور جدی در ابعاد گوناگون مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. طبق برخی اطلاعات «ارتش امریکا گروهی ویژه را برای بررسی اقدامات و روشهای عملیاتی و تاکتیک‌های رزمی حزب‌الله اختصاص داده تا از آن برای مقابله با دیگر جریانهای نهضتی در خاورمیانه بهره گیرد». ر.ک: ماهنامه همشهری، «تنها پیروز میدان»، ش ۵، مرداد ۱۳۸۵، ص ۵.
۶. عمده رسانه‌ها و تحلیلگران غربی، با اتخاذ یک تحلیل یکسویه تلاش می‌کنند جنبش حزب‌الله را جنبشی انتقامجو و به تعبیر خود تروریست معرفی نمایند که تنها با تکیه بر مبارزه قهرآمیز و اقدامات ضد بشری! (همچون عملیات استشهادی) توانسته است پیروزیهای مقطعی کسب نماید.
۷. مسعود اسداللهی، پیشین، ص ۱۷۰-۱۷۷.
۸. ر.ک: میر ابوالفتح دعوتی، مسلمین شیعه در لبنان، تهران: مؤسسه انتشارات بعثت، ۱۳۵۱.
۹. مسعود اسداللهی، از مقاومت تا پیروزی، تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات اندیشه‌سازان نور: ذکر، ۱۳۷۹، ص ۶۸.
۱۰. سید محمد حسین فضل‌الله، الخیار الاخر، بیروت: دارالهادی، ۱۹۹۴م، ص ۳۵.
۱۱. برای آگاهی کامل از این نامه سرگشاده ر.ک: مسعود اسداللهی، از مقاومت تا پیروزی، ص ۲۱۵-۱۸۹.
۱۲. این مسئله در جنگهای صدر اسلام مانند جنگ بدر، احزاب، فتح مکه و... بارها تحقق یافت و مسلمانان با وجود نیروی نظامی و تجهیزات جنگی کمتر توانستند بر لشکر مجهز دشمن غلبه کنند.
۱۳. مجله پاسدار اسلام، ش ۲۷۱، ص ۴۷.
۱۴. سید علی خامنه‌ای، ولایت (گفتار سوم)، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۰.
۱۵. عبدالله حاجی صادقی، فلسفه و نظام سیاسی اسلام، قم: زمزم هدایت، ۱۳۸۳، ص ۱۲۷.
۱۶. «اسلام، حکومت و مدیریت کلان جامعه اسلامی را پیمان و عهدی الهی و نشأت گرفته از شأن ربوبی می‌داند که با انشا و ابلاغ خدا، بوسیله افراد برجسته و ممتازی که صلاحیت و شایستگی علمی و عملی لازم را برای قائم مقامی خدا دارند تجلی و تبلور می‌یابد. از این رو با الهام از آیات قرآن و بویژه حاکمیت و محوریت توحید در همه معارف دینی، می‌توان گفت که ساختار کلی نظام سیاسی اسلام نظام ولایی و امامت است». ر.ک: عبدالله حاجی صادقی، پیشین، ص ۲۱۷.
۱۷. محمد جواد نودری، نظام سیاسی اسلام، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۱، ص ۱۸۹-۱۹۰.
۱۸. سید علی خامنه‌ای، گفتار ولایت.
۱۹. شیخ نعیم قاسم، حزب‌الله لبنان، ترجمه محمد مهدی شریعتمدار، تهران: اطلاعات، ۱۳۸۳، ص ۲۶.
۲۰. همان، ص ۸۱.
۲۱. همان.

۲۲. مسعود اسداللهی، جنبش حزب الله لبنان، گذشته و حال، ص ۱۷۴.
۲۳. نشریه راه مردم، ۱۳۸۲/۵/۲.
۲۴. هفته نامه صحیح صادق، ۲۳ مرداد، ۱۳۸۵.
۲۵. مسعود اسداللهی، پیشین، ص ۷۵.
۲۶. شیخ نعیم قاسم، حزب الله لبنان، ص ۸۳.
۲۷. روزنامه قدس، ۱۳۸۲/۱۱/۲۰.
۲۸. مسعود اسداللهی، پیشین، ص ۱۷۷.
۲۹. عبدالوهاب فزائی، انقلاب اسلامی و بازتاب آن، تهران: انجمن معارف اسلام و ایران، ۱۳۸۱، ص ۸۶.
۳۰. روزنامه النهار، ۱۴ اکتبر ۱۹۹۵ م.
۳۱. هفته نامه صحیح صادق، ش ۱۷۶.
۳۲. روزنامه صدای عدالت، ۸۰/۲/۶.
۳۳. نشریه جامعه مدنی، ش ۶.
۳۴. روزنامه کیهان، ۱۳۸۶/۵/۲۲.
۳۵. نشریه آبادی، ش ۲۱.
۳۶. هلال خشان، الاسلام و العصر الحديث، بیروت: مرکز الانتشارات و البحوث، ۱۹۹۸ م، ص ۱۴.
۳۷. شیخ نعیم قاسم، حزب الله لبنان، ص ۹۰.
۳۸. مسعود اسداللهی، پیشین، ص ۱۸۲.
۳۹. روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۵/۷ (مصاحبه با حسین موسوی از رهبران حزب الله).
۴۰. ر.ک: روزنامه کیهان، ۱۳۶۴/۸/۲۳.
۴۱. مسعود اسداللهی، پیشین، ص ۱۸۴.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی